

LBRIS

We know
books

© Editura EIKON

**Editura Eikon este acreditată de Consiliul Național al Cercetării
Științifice (CNCS)**

București, Calea Giulești 333, sector 6
cod poștal 031310, România

Difuzare / distribuție carte: 021 348 14 74
0733 131 145, 0728 084 802
difuzare@edituraeikon.ro

Redacția: 021 348 14 74
0728 084 802, 0733 131 145
contact@edituraeikon.ro
www.librariaeikon.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

APOSTOIU, GEORGE

Buongiorno, Italia! / George Apostoiu. - București : Eikon, 2025

ISBN 978-606-49-1506-1

821.135.1

Redactor: Isabela Brănescu

DTP: Ruxandra Nițescu

Editor: Valentin Ajder

Carte apărută cu sprijinul CopyRo

George Apostoiu

BUONGIORNO, ITALIA!

E I K O N

București, 2025

I Din Antichitate spre azi / 5

Cuvânt către cititor / 6

Italianii la ei acasă / 9

Timpul Romei. Carpe Diem! / 19

Roma legendară. Roma istorică / 26

Regatul Romei / 33

Republica și dictatorul / 36

Imperiul, putere asupra lumii / 42

Civilizația, cultura și religia în Roma antică / 50

Viața publică / 59

Roma pentru români / 63

Columna lui Traian, Columna noastră / 65

Enigma unui monument / 73

Ovidiu la Tomis și taina „cărții de versuri getice” / 76

Școala română de la Roma / 81

II Binefăcătoarea lumină a artei / 86

Petru și Pavel martirizați la Roma / 87

Cu Michelangelo mai aproape de Dumnezeu / 92

Dezlănțuirea lui Bernini / 99

Borromini: Nu fastul și risipa sunt semne ale bogăției
și gustului ales / 104

Adevărul și dreptatea presupun iertare / 112

Piazza del Popolo / 115

Arrivederci, Roma! / 119

Un stat în inima Romei / 127

De pe Via Appia pe Via del Sole / 135

III Banchetul artelor / 140

Florența în grațiile artei / 141

Veneția, un oraș dăruit elogiilor / 148

Veneția și Ștefan cel Mare / 157

Neapole. Sărutul de foc al Vezuviului / 163

Pisa salvată de puterea miracolelor / 168

Sicilia lui Lampedusa / 182

Sardinia / 190

Ieșirea din izolaționism / 190

Val d'Aosta / 194

Trentino-Alto Adige / 198

Galeria cu premii Nobel / 202

Quo Vadis, Italia? / 208

LBRIS

We know
books

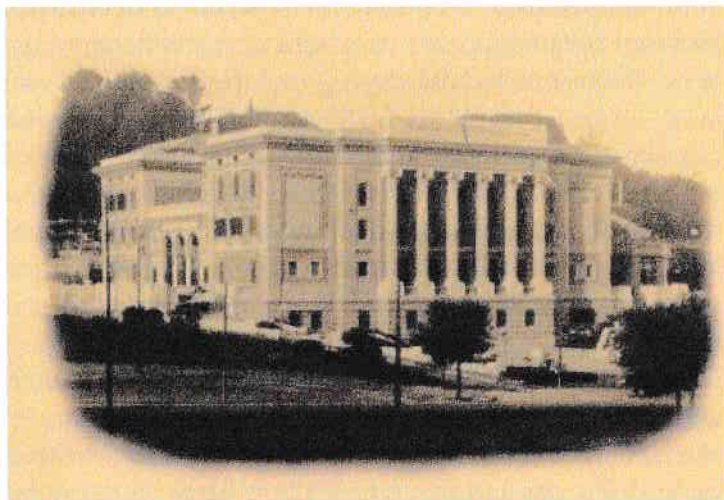
I

**Din Antichitate
spre azi**

România așezată la răscrucea culturilor occidentale mediteraneene și ortodoxe răsăritene.

Un adevărat privilegiu istoric.

Există la Roma, încă dinaintea din 1920, o instituție academică destinată cercetării istoriei românilor în legăturile lor cu Roma antică și medievală. Aceasta s-a numit inițial *Școala română din Roma*, iar ulterior *Accademia di Romania*. Pe frontispiciul acestei instituții culturale, construită cu sprijinul Guvernului Italiei și cu fonduri oferite de Banca Națională a României, este scris: *Populus daco-romanus hanc sedem in Urbe Aeterna litteris et artibus faciendam curavit* Adică: *Poporul daco-roman a construit acest lăcaș în Cetatea Eternă în folosul literelor și artelor.*

Accademia di Romania

Roma, Valle Giulia, Piazza José de San Martin

Italienii la ei acasă

Când i-am cunoscut mai bine pe italieni, când i-am văzut la ei acasă, am înțeles că multe din locurile comune prin care îi cunoaștem trebuie depășite. O supralicitare a spiritului ludic deformează imaginea acestui popor. La începutul sec XX, din cauza sărăciei, italienii au emigrat în țări dezvoltate devenind, până în anii 60, o importantă forță de muncă prost plătită. Condiția lor s-a înrăutățit încă și mai mult după aventura lui Mussolini de a fi aderat la alianța cu Germania lui Hitler în Al Doilea Război Mondial. Cei care au plătit au fost italienii obligați să emigreze. Viața lor de imigranți, deloc ușoară, a trebuit să suporte condescendența ironică a noilor stăpâni. „Macaronari” i-au numit francezii pentru mesele lor sărăcicioase pe când împânziseră Parisul în căutare de lucru. Mafia italiană a aruncă, la rândul ei, o imagine deformată italienilor, ca popor, pentru puterea pe care o dobândise prin violență și interferența în politică și economie. Există, fără îndoială, un stil de viață italian. Străinii ajunși în Italia se acomodează rapid cu italienii. Prejudecățile, dacă le au, dispar. Moștenirea culturală din Antichitate și Renaștere face din Italia de azi un adevărat muzeu în aer liber. Italienii sunt inventivi și harnici, iar impresia lăsată de firea lor combativă, speculativă, se atenuază sau dispare. Genialii regizori neorealiști Vittorio De Sica, Roberto Rossellini, Michelangelo Antonioni, Federico Fellini, Pier Paolo Pasolini au avut un rol important în neutralizarea acestor percepții, nu ignorând-o, ci tratând duritatea vieții pornind de la realitate. Roberto Rossellini realizează în

1945 un film, *Roma oraș deschis*, despre rezistența italie-
nilor împotriva naziștilor. Luchino Visconti prezintă în
Roco și frații săi fenomenul emigrației: „Rocco abordează
una din problemele de bază ale vieții italiene, fără a avea
însă pretenția să o rezolve”, declara regizorul Visconti în
1959.

Pare un paradox, dar mai ales comediile au contri-
buit, prin efectul lor pervers, la modernizarea modului
de viață al italienilor. Filmul *Divorț italian* al lui Pietro
Germi este un exemplu.

*Tema filmului este emigrația internă. O familie din sudul Italiei
e obligată să emigreze în nordul țării, la Milano, în condiții pre-
care de viață și de muncă. Milano este un oraș care primește și
absoarbe oameni din toate părțile Italiei, mai ales din sud și oferă
muncitorilor condiții de viață care constituie o bază de plecare.
Cum izbutesc acești oameni să se aclimatizeze într-un centru avid
de mână de lucru ca Milano - iată povestea pe care mi-am propus
să o filmez eu.*

Emigranți italieni

Italianii sunt, înainte de toate, cei care au construit
Italia. Ei au ridicat, sub soarele Mediteranei, o vatră le-
gendară, un imperiu, cel mai întins în timp și spațiu și
o țară care pare să trăiască perpetuu timpul Renașterii;
italianul este un om al temerarului și al tenacității: este
creator; descoperitor, inovator, artist, constructor, na-
vigator. Leonardo da Vinci întruchipează geniul desă-
vârșit, „omul universal”. El este pictor, sculptor, arhi-
tect, umanist, om de știință. Încă din secolul al XV-lea
a cutezat să imagineze mașini de zbor. Marco Polo și
Cristofor Columb simbolizează cutezanța navigatoru-
lui, a descoperitorilor noii lumi. Pe Dante, istoria cul-
turii și literaturii universale l-a reținut ca ultimul poet
al Evului Mediu și primul poet modern. Marea litera-
tură, marea muzică, marea pictură, marea sculptură,
marele cinema și, de ce nu, știința - dacă pot să spun
așa - de a trăi, plăcerea pentru viața nocturnă, rafina-
mentul de neegalat în moda vestimentară, automobilul

și fotbalul sunt, adeseori, merite, priorități sau virtuți ale poporului italian.

Italianul este o ființă combinativă, formula lui de viață nu este lesne detectabilă. Înzestrat cu un simț al intuiției și al anticipației rar întâlnit, debordează de fantezie. Are farmec.

Ferrari 488

Pe un alt plan, italianul se face ușor înțeles pentru că este o fire comunicativă. Vorbește o limbă muzicală. Foarte multă lume pare, însă, șocată când constată că acest frumos și expresiv mijloc de comunicare este însoțit de o gesticulație expresivă, ușor teatrală, deosebit de eficientă în transmiterea mesajului. Un italian este o moară de cuvinte, vorbește cu ritm, antrenând ochii, mâinile, mușchii feței într-un adevărat recital improvizat. Nu cred că pentru un italian ar fi necesară, de exemplu, instrucția în arta teatrală. Îi este de ajuns să fie natural. Filmul neorealist - mă întorc mereu la această

etapă de primenire a modernității - o demonstrează cu prisosință. Actorii neprofesioniști lasă impresia unor consacrați ai genului; chiar și aceștia transmit nuanțat stări emoționale complexe. Dojana, și când este obligat să recurgă la ele, injuriile, fără să fie triviale, sunt exprimate mai degrabă prin gesturi. Când verbul este asociat cu gestul, rezultatul este surprinzător: inflexiunile vocii și expresivitatea mișcărilor fac din italian un actor desăvârșit. Așa cred că ar trebui explicate performanțele marelui comic Toto sau ale inegalabilului Mastroianni. Ei au rămas „italieni” în fața aparatului de filmat. Nu li s-a cerut decât să fie naturali. Se vede că a fost de ajuns.

Anual, numărul turiștilor străini în Italia este mai mare decât cel al locuitorilor din peninsula (peste 60 de milioane de cetățeni italieni). O obsesie îndeamnă oameni de toate condițiile, de toate profesiile, de toate credințele, săraci sau bogați, să ajungă în Cetatea eternă. Atrăși ca un magnet de legendele care învăluie în aură mereu neatinsă istoria celui mai puternic și mai civilizat imperiu din Antichitate, de uriașul patrimoniu cultural și artistic - se estimează că 80% din cel mondial se află în Italia -, de faima și puterea centrului creștinismului, milioane de amatori de frumos, de curioși, de pelerini, de oameni cu bani sau cu gust, de snobi, de aventurieri, iau calea Romei. Este un peisaj uman mereu mișcător, viu colorat, în care locuitorii

Capitalei, cca. trei milioane, abia că mai pot fi distinși. Roma pare să aparțină, în bună parte, străinilor. Și, totuși, ea este a romanilor și a italienilor, mulți coborâți pe malul Tibrului în căutarea unei slujbe. Cei din Napoli și de mai jos, din Sicilia, se disting cu o oarecare ușurință: sunt mici de statură, măslinii, iuți la privire și în mișcări. Când timpul le îngăduie și gestul nu pare indecent, cântă. Evident canzonette. Evident „O! Sole mio” compusă de Eduardo Di Capua în Rusia, în anul 1898, pe versurile poetului Giovanni Capurro, un cântec transformat în al doilea imn național. Italienii lucrează și cântă. Canzonettele sunt vechi, din sec. al XVI-lea, cântece profane, cu tematică pastorală din care străbate duioșia pentru pământul natal. Circulația și prețuirea internațională a italienilor au venit odată cu fenomenul migrației economice.

Italienii vorbesc și pun rânduială în jurul lor. Totul trebuie să funcționeze, să fie curat, să lase impresia de nou, proaspăt, pentru ca plăcerea de a te afla într-un oraș vechi să fie și mai mare. Ei au venit aici să facă bani. Apoi, *ritornare a casa*.

Cei din Nord, din Toscana și Lombardia, din Umbria și Veneto, cei din Florența și Perugia, din Pisa și Genova, din Milano și Torino sunt de găsit prin birouri, în redacțiile marilor cotidiene, în magistratură, în mediile de decizie sau de opinie. În 1992, magistrații din Milano au declanșat războiul împotriva corupției politice, faimoasele procese „mani pulite” care au îngenucheat democrația-creștină aflată la putere fără întrerupere o jumătate de veac. Ziarele mari se fac la Milano. „Nordicii” ajunși la Roma au uneori idei greu de acceptat în Italia peninsulară: secesiune, federalizare, regionalizare, buget pe măsura produsului rezultat din venituri și câștiguri locale. Multă vreme, formațiunea politică „Lega

Nord” s-a zbatut să aducă Italia în starea de dinainte de 1870. „Sudiștii” rămân sub protecția Soarelui și al reveriei, cum a ținut să explice pentru toată lumea Giuseppe di Lampedusa în *Ghepardul*. Între *sudiști* și *nordiști* se află *romanii*, mândri că aparțin unei țări ca Italia, atât de diversă, dar unită, și că au o Capitală atât de prestigioasă, admirată și căutată, ca Roma. Discreți și rafinați, cu un motivat sentiment al siguranței și trăinicieii, cu un stil de viață echilibrat și civilizată în relația cu străinii de toate proveniențele și extracțiile.

Roma. Vedere de pe Tibru

Pedanți fără ostentație, mai degrabă fermecători, lor li se datorează în primul rând faima de care se bucură italienii, cel mai elegant popor. Când veți vedea o doamnă îmbrăcată ca de spectacol, cu o blană de vizon, conducând o motocicletă pe străzile Romei, să nu vă mirați. Nu este o excentricitate. Doamna merge la serviciu. Este sigur o locuitoare a Romei, o adevărată romană. Niciodată în blue-jeans, niciodată în teniși. Pantofii pot

fi de la Gucci, costumul impecabil poate fi de la Max Mara, centura de la Versace. Sau toate de la Valentino, de la Bulgari, de la... Se îmbracă, de regulă, de la magazinele de lux de pe Via Condotti. Blondă, cu o adevărată artă a simplității, își lasă părul coafat în bătaia vântului. Ochii ei de peruzea spun cu câtă grijă au fost aleși cerceii și colierul. Pe cei care, la stop, o admiră cu insistență, îi răsplătește civilizat cu un zâmbet și, atentă la trafic, își vede de drum. Dacă vezi în spatele unei vitrine un domn elegant, întreținându-se la birou cu un vizitator sau dând explicații clienței, trebuie să știi că este un *roman* pe mâinile căruia sunt lăsate afaceri mai mari sau mai mici. Mâini sigure, căci firma trebuie să facă față unei concurențe puternice. Altfel nu este o firmă importantă și nu rezistă. Și, dacă nu rezistă firma, nici el, romanul, nu rezistă! Devotamentul față de firmă este și trebuie să fie puternic pentru că este legat de însăși viața lui. Aici nu se trișează!

Viața la Roma nu este simplă, dar merită trăită. Și Roma trăiește, nici nu ar putea fi altfel, din seriozitatea locuitorilor ei, care știu să o reprezinte și să-i respecte faima. Ignorați inițial din orice plan al străinilor, acești locuitori, adică romanii, se impun prin discreție și șarm în fața celor veniți la Roma să vadă forumurile, Basilica San Pietro, Vaticanul, piețele, muzeele, palatele. Pentru că ei sunt realmente gazde perfecte. Sunt italieni. Adică puțin altfel decât alții. O lume fermecătoare.

Este uimitor cum Roma antică poate să conserve și astăzi impresia potrivit căreia Italia este un stat mult milenar. Un stat al Romei lui Romulus și Remus, al Cezarilor, al lui Cicero, Lucrețiu, Horațiu, Tit Liviu, Ovidiu, Seneca, și al zeilor Jupiter, Ianus și Apollo. Sau un stat al Renașterii, al lumii artei, spiritului, înțelepciunii și eleganței, adică al lui Dante, Rafael, Botticelli, Da Vinci, Michelangelo, Caravaggio. Este, desigur, produsul acestui noroc divin care a binecuvântat Peninsula Italică. Italia este și opera italienilor care au unificat provinciile, orașe sau republici, acum mai puțin de două secole. Acest proces de unificare, pe care italienii îl numesc Risorgimento, i-a avut ca părinți fondatori pe Giuseppe Garibaldi, Giuseppe Mazzini și Camillo Cavour. Primul, general, s-a consacrat independenței și uniunii Italiei, al doilea, revoluționar patriot, a susținut starea de insurecție, iar al treilea, om politic, a creat